

SÓTI LAJOS

III. VIKTOR EMÁNUEL OLASZ KIRÁLY LÁTOGATÁSA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN

A LÁTOGATÁS ELŐZMÉNYEI

Az 1936 ősze és 1937 tavasza közötti időszak különösen jelentős volt a magyar diplomáciában, ugyanis Magyarország és akkori legfontosabb szövetségesei – Ausztria és Olaszország – között kölcsönös államfői vizitációk történtek.¹ 1936 novemberében Horthy Miklós látogatott Rómába,² majd hazautja során Bécsben töltött néhány napot. 1937 májusában előbb Wilhelm Miklas osztrák köztársasági elnök (1872–1956, hivatali idő: 1928–1938) érkezett Budapestre, őt követte III. Viktor Emánuel (1869–1947, olasz király: 1900–1945, etióp császár: 1936–1941). A két szövetséges államfő budapesti lá-

III. Viktor Emánuel, olasz király érkezése a Keleti Pályaudvarra.
MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2388, készítette: Czvek Gyula

togatásában közös volt, hogy mindketten meglátogatták a Magyar Nemzeti Múzeumot – akkori nevén a Magyar Történelmi Múzeumot.³ Az olasz király és a miniszterelnök budapesti látogatásáról, már Horthy Miklós római útja előtt értekeztek a magyarországi napilapok, amelyek a külföldi sajtó (jugoszláv, angol) értesüléseire hivatkoztak. Sőt már az érkezés időpontjáról is tájékoztattak, miszerint 1936 december közepén, de mindenféleképpen karácsony előtt III. Viktor Emánuel és Benito Mussolini is a magyar főváros vendégszeretétét fogja élvezni. Azonban ezekben az esetekben minden cikk végén megjegyezték, hogy az információkat egyik fél sem erősítette meg hivatalosan.⁴

Horthy római tartózkodása alatt III. Viktor Emánuel és Mussolini is szavát adta a budapesti látogatásra,⁵ előbbi a kormányzónak, utóbbi az államfő kíséretében tartózkodó Csáky István grófnak (a külügyminiszter kabinetvezetőjének) tett ígéretet. Az olasz uralkodó hozzátette, hogy a trónörökös, Umberto herceg is meg fogja látogatni a magyar fővárost 1937 őszén. Az olasz miniszterelnök kijelentette, hogy az uralkodói család látogatása után, 1937 május végén utazik Budapestre.⁶

Az idő előrehaladtával a látogatások időpontjai folyamatosan változtak. 1936 december elején már arról írtak a folyóiratokban, hogy az olasz miniszterelnök nem a királyi pár 1937 májusi látogatása után érkezik Budapestre, hanem még az év januárjában.⁷

III. Viktor Emánuel budapesti látogatását unokájának, Umberto herceg kisfiának 1937. február 13-i születése is tovább halogatta,⁸ amire végül 1937 májusában került sor, ellentétben az olasz miniszterelnök Budapestre utazásával.

III. Viktor Emánuel látogatásának további halasztását, esetleges elmaradását Olaszország korabeli külpolitikája is okozhatta. Annak ellenére, hogy mind Itália és mind Magyarország a római jegyzőkönyv államai voltak, 1937 februárjában írták alá az olasz-jugoszláv barátsági szerződést, amely kimondta, hogy Olaszország elismeri a délszláv állam területi egységét, ami teljességgel ellentmondott a magyar politikai vezetés revíziós céljának, és amely mellett még 1936 őszén Mussolini a milánói beszédben is kiállt. Azonban az olasz birodalmi törekvések valamint a németek Duna-medencében történő, egyre erősödő befolyása gyengítette az olasz lehetőségeket Közép-Európában.⁹

III. Viktor Emánuel trónra lépése óta (1900) a budapesti látogatása volt a hetedik külföldi útja,¹⁰ annak ellenére, hogy korábban körbejárta a glóbuszt, viszont apja halála után lehetőségei korlátozódtak. Budapesti látogatása előtt Londonban járt utoljára 1924-ben, azonban *Az Estnek* a témával foglalkozó újságcikke megjegyezte, hogy az uralkodó 1934-ben tett Olasz-Szómáliai látogatását¹¹ nem tekintették külföldi útnak, ennek oka az volt, hogy az olasz gyarmatokra utazott.¹²

A királyi út előkészületei már korábban megkezdődtek, hiszen a Külügyminisztérium Protokoll Osztályának iratai között megtalálható Villani Frigyes báró (1882–1964), római magyar követ 1937 február 13-án kelt levele, amelyben már a programokkal kapcsolatban adott javaslatot:

„[...] a király tiszteletére épen csak a legszükségesebb ebédek és fogadások rendeztessenek, ezek lehetőleg rövidek legyenek, különösen pedig kerüljük a zenei előadásokat, amelyektől Ő Felsége tudvalevőleg irtózik.

A királyi menet a Lánchídon.

MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2391, készítette: Czvek Gyula

*Az olasz királyi család az Operaházban a tiszteletükre adott díszelőadáson.
MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2397, készítette ismeretlen fényképész*

Ha mégis volna operai diszelőadás, az inkább balett legyen [...].

*Fontos volna a programba bevenni múzeumaink alapos megtekintését; a király ezért igen hálás volna, mivel az archeológia és a szépművészetek iránt nagy érdeklődéssel viselkedik és azokban az egyszerű dilettáns látkörét messze túlhaladó tudományos felkészültséggel bír.*¹³

Ugyanezt erősítette meg Villani Kánya Kálmán külügyminiszterhez február 27-én írt levelének utolsó bekezdése is, ahol egy fokkal erősebben nyomatékosította, „a király gyűlöli a nagy fogadásokat és a zenét; az összes mérvadó olasz személyiségek véleménye szerint a hivatalos ebédek után mellőzendők volnának a szokásos fogadások /ez a Quirinalban adott két udvari ebéd után is így volt/; ehelyett Ő Felségének időt kellene adni arra, hogy történelmi, képzőművészeti és ethnográfiai gyűjteményeinket alaposan megtekinthesse.”¹⁴

A február 27-i levélből az is kitűnik, hogy a két dokumentum időpontja között döntöttek arról, hogy a látogatásra május hónapban kerül sor, mivel a február 13-i üzenetben még csak annyit jelez Villani, hogy valószínűleg tavasszal érkezik az uralkodói pár Budapestre.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium is készült az olasz királyi pár fogadására, ugyanis a budapesti iskolákban oktatási szünetet rendelt el, amelyről a nem állami kézben lévő intézmények fenntartóit is tájékoztatta és egyben kérte tőlük, hogy hasonlóképpen járjanak el.¹⁵

Az állami szerveken kívül a két világháború közötti időszak legfontosabb olaszbarát egyesülete a Korvin Mátyás Magyar-Olasz Kulturális, Művészeti és Társadalmi Egyesület folyóiratának, a *Corvinának*¹⁶ 1937. évi 1. számát¹⁷ III. Viktor Emánuel tiszteletére adta ki.¹⁸ Ez egy tematikus szám volt, a lapban szereplő öt tanulmány¹⁹ Savoyai Jenőről vagy vele kapcsolatos művészettörténeti, történeti emlékekről szólt.

A hadvezérrel kapcsolatos téma választása nem volt véletlen, mivel ugyanabból a családból származott, mint az olasz uralkodó, és aki a magyar történelemben is fontos szerepet töltött be a 17. század második felében a török ellenes háborúk idején.²⁰

Az ország és különösen Budapest lakosságának III. Viktor Emánuel látogatása iránt mutatott nagy érdeklődését az is bizonyította, hogy a vizitációt megelőző hetekben az uralkodó fővárosi útvonala menti lakások ablakaihoz, erkélyeire és balkonjaira lehetett jegyet váltani, ezeket újságokban hirdették meg az ingatlanok tulajdonosai azok számára, akik nem kaptak vagy nem tudtak jegyet szerezni a tribünökre.²¹ Ezek helyszínei főleg két eseményhez kötődtek: az érkezés napján a Keleti Pályaudvartól a Budai várpalotáig tartó bevonulásra,²² valamint a Köröndön tartandó katonai díszszemlére.²³

Az uralkodói látogatás helyszíneinek átalakításával kapcsolatban, már az olasz király érkezése előtt másfél hónappal írt a sajtó. A szervezők a Keleti Pályaudvar fogadócsarnokában lévő középső peron bedeszakázásáról döntöttek a Magyar Államvasutak ajánlásával, azonban ezt csak a fogadás előtt körülbelül másfél órával teheték meg, a vasúti forgalom zavartalan működtetése miatt. A pallók elhelyezése nem volt véletlen, ugyanis így a vendégek fogadására nagyobb területen, kényelmesebben lehetett sort keríteni. A köszöntés ideje alatt érkező szerelvényeket a pályaudvar külső vágányaira irányították. Az üdvözlés másik fontos helyszíne a mai Oktogon, korabeli nevén a Mus-

*III. Viktor Emánuel megkoszorúzza a Hősök Emlékművét a budapesti Hősök terén.
MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2398,
készítette: ismeretlen fényképész*

solini tér volt, amelyre szintén korábban megtervezték a tribünöket és az olasz király dízsátrát, amely a korszak szakembereinek némi problémát okozott, mivel az Andrássy út alatt futó kisföldalatti alagútja miatt statikai szempontból nem volt mindegy hová húzhatják fel ezeket az építményeket.²⁴

Az Est számolt be április 1-i számában, hogy a Budavári Palotában 220 iparművész és kézműves serénykedett, hogy az épület aranyozásait, stukkóit, márványait felújítsák.²⁵

A hivatalos program időpontját végül az Magyar Távirati Iroda 1937. május 11-én közölte.²⁶

AZ OLASZ URALKODÓI PÁR MAGYARORSZÁGI TARTÓZKODÁSA

1937. május 18. fél tizenegy órakor indult a királyi pár és kísérete a római Termini pályaudvarról.²⁷ Az uralkodói vonat egyedülálló volt a maga nemében, ugyanis az olasz király utazás közben is megtalálta mindazt a kényelmet, amely római palotájában körülvette és lehetősége volt, hogy tevékenységét a vonaton is fennakadás nélkül folytat-

III. Viktor Emánuel a rákoskeresztúri katonai temetőben.

MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2399,

készítette: Czvek Gyula

hassa. Az udvari szerelvény alapvetően három kocsiból állt, hossza 29,7 méter volt, ehhez a kíséret számától függően több vagon is csatlakozhatott. Az egyik kocsi a királyé, a második a királynéjé, a harmadik pedig a közös ebédlőterem volt. A két első kocsi besztása nagyjából megegyezett: egy előszoba, egy szalon, egy hálófülke, egy fürdőszoba, három-három fülke az udvartartás, a szárnysegédek és egy-egy fülke a személyzet tagjai számára. Az ebédlőkocsi közepén hétméteres udvari asztal volt, amelynél akár száz ember is kényelmesen elfért. A vonat technikai felszereltsége szempontjából is kiemelkedő volt a korszakban. Az udvari szerelvény megépítésénél figyelembe vették, hogy Európa összes vasúti nyomtávján futhasson. A kor legmodernebb fékszerkezetével volt ellátva és a villanyvilágítást dinamók szolgáltatták. Az egyik kocsiból a másikba kényelmesen lehetett átmenni és beépített vezetékrendszer látta el hideg- és melegvízzel az összes fülkét, amelyekben telefonkészüléket és villanycsengőt is elhelyeztek.

A különvonat enteriőrjét a korabeli olasz iparművészet egyik legkiválóbb alkotásának tarották. Mennezetét arany díszítések ékesítették, Az ablakokat selyemfüggönyök takarták, a falak tapétázása selyembrokátból készült. A kocsik padlóját szőnyegek borították, az ajtók pedig bronzveretű nemesfából készültek. Az üléseket arannyal és ezüsttel átszőtt vörös és kék bársony fedte. Az ebédlő szőnyegének – amelyben az arany

*Szendy Károly, Budapest polgármestere köszönti III. Viktor Emánuel olasz királyt
a korabeli Mussolini téren, a mai Oktogonon.*

MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2402, készítette: Czvek Gyula)

és a bíbor színek domináltak – minden négyzetméterén 380000 öltés volt.²⁸ Az olasz királyi különvonatot két modern villanymozdony vontatta.²⁹

Május 19-én a hajnali órákban érkezett meg Magyarország területére III. Viktor Emánuel olasz király és császár különvonata. A murakeresztúri határállomáson Teleki Béla főispán, Lentay Alán főszolgabíró és Senn Ottó, az Államvasutak elnöke fogadta a szerelvényt, majd rövid várakozás után a vonat tovább indult Nagykanizsára, ahol az állomáson Krátky István polgármester és a helyi hatóságok valamennyi vezetője köszöntötte az uralkodót. A korai időpontra való tekintettel a pályaudvaron ünnepélyes fogadtatás nem volt, így a vonat néhány percig vesztegelt az állomáson.³⁰

Az olasz királyi különvonat 8 óra 54 perckor érkezett meg Székesfehérvárra. A vasútvonal és a feldíszített pályaudvar környékén hatalmas tömeg gyülekezett. A vendégeket Széchenyi Viktor gróf, Fejér vármegye főispánja, Csitáry Emil polgármester, a hatósági vezetők, a székesfehérvári honvéd vegyesdandár parancsnoka üdvözölte, továbbá egy díszszázad zenével köszöntötte.

Mikor a vonat megérkezett a székesfehérvári állomásra, felszálltak az uralkodócsalád mellé beosztott díszkíséret tagjai,³¹ valamint Keresztes-Fischer Lajos tábornok, a kormányzói katonai iroda vezetője. Őket követte Széchényi Viktor gróf, aki elsőként köszöntötte magyar földön a királyi vendégeket. Az udvari vonat mintegy 8–10 percnyi tartózkodás után indult tovább a fővárosba.³²

Budapesten a feldíszített Keleti pályaudvaron ünnepélyesen fogadták az uralkodói családot. Itt Horthy Miklós kormányzó köszöntötte az olasz királyt, majd díszhintókon a Budai Várba mentek. A feldíszített és fellobogózott úton a korabeli Mussolini téren Szendy Károly (1885–1953) főpolgármester üdvözölte a vendégeket.³³

A négy napos látogatáson sokszínű programsorozat várt a királyi családra.³⁴ Rögtön

III. Viktor Emánuel, olasz király elvonulására várakozó tömeg a korabeli Mussolini téren, a mai Oktogonon. MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 69.926, készítette: Bojár Sándor

III. Viktor Emánuel fogadja a magyar népviseletbe öltözött csoportok köszöntését a Budavári Palota erkélyéről, mellette Horthy Miklós kormányzó.

MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2403, készítette: ismeretlen fényképész)

III. Viktor Emánuel és Horthy Miklós a gödöllői sólyomvadászaton. MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 62.2406, készítette: Czvek Gyula)

megérkezésük után a palota Savoyai Jenő herceg szobra mögötti erkélyen fogadták a magyar népviseletben megjelent falusi népcsoportok hódoló köszöntését, délután pedig az uralkodó megkoszorúzta a Hősök emlékművét, majd tiszteletét fejezte ki a rákoskeresztúri katonai temetőben az olasz hősök sírjainál.³⁵

Másnap délelőtt a Városligetben és a Köröndön katonai díszszemlét, valamint díszmenetet tartottak. Ezek után a várpalota márványtermében díszebéd volt. Délután sályomvadászaton vettek részt Gödöllőn. Majd táncesttel zárták a napot.³⁶

Harmadik nap a kora reggeli órákban kirándulásra indult a fellobogózott Zsófia gőzhajóval a király és kísérete. A gőzös először Csepelre ment, ahol III. Viktor Emánuel megtekintette az új kikötőt és az itt található gyárakat. Innen a hajó visszafordult és az aquincumi állomáson kötött ki, ahol az itt található múzeumot és az amfiteátrumot látogatta meg. Végül reggel kilenc órakor az uralkodó visszaindult a várba.³⁷ A palotából 10.30 órakor a Nemzeti Múzeumba hajtott. Kora este pedig „*Garden Party-n*” vettek részt a várkertben, majd negyedtíz órától az Operaház gálaestjét tekintették meg.³⁸

Az utolsó nap reggelén nyolc órakor III Viktor Emánuel kíséretével megérkezett Esztergomba. Itt Serédi Jusztinián bíboros-hercegrímás a székesegyház oszlopcsarnokában fogadta az olasz uralkodót. Az esztergomi érseken kívül a főkáptalan tagjai, valamint dr. Radocsay László főispán, dr. Frey Vilmos alispán, Glatz Gyula polgármester, Makay László állomásparancsnok és dr. Krecsányi Kálmán rendőrtanácsos is köszöntötte a vendéget.

Az olasz király ezután megtekintette a bazilikát, hosszabban időzött a Bakócz-kápolnában. Innen a primási kincstárba, majd az ásatásokhoz³⁹ mentek át, melynek eredményeit az olasz király nagy érdeklődéssel tekintett végig. A látogatás végén az előkelőségek a Fehér-torony tetején Serédi Jusztinián hercegrímás Párkány felé fordulva megmutatta az itáliai uralkodónak a trianoni határt.⁴⁰

Az esztergomi látogatás után délelőtt a királyi pár az Olasz Követségen fogadta Budapest olasz lakosságát, délután pedig lóversenyen vettek részt. A nap végén a Keleti pályaudvaron pompás körülmények között búcsúzott Magyarországtól az uralkodó és családja.⁴¹

III. VIKTOR EMÁNUEL LÁTOGATÁSA A NEMZETI MÚZEUMBAN 1937. MÁJUS 21-ÉN

A Magyar Nemzeti Múzeum III. Viktor Emánuel látogatásáig tartó történetében gyakran megfordultak a gyűjteményekben arisztokraták, különböző uralkodóházak tagjai,⁴² valamint a magyar történelem meghatározó politikusai, tudósai és művészei.⁴³ Mégis uralkodói vizitációra, – vagyis egy másik ország királyának, császáranak vagy cárnjának látogatására – kevés példa volt.⁴⁴

Elsőként az uralkodók közül I. Ferenc magyar király⁴⁵ látogatta meg a gyűjteményt 1807. május 21-én, ami ekkoriban még a pesti pálos kolostorban volt elhelyezve. Az első olyan alkalomra, amikor külföldi uralkodó, sőt rögtön kettő tekintette meg a múzeumot

1814. október 25-én került sor. A napóleoni háborúkat lezáró bécsi kongresszuson részt vevő vezetők közül a magyar királyon – I. Ferencen – kívül I. Sándor orosz cár és III. Frigyes Vilmos porosz király is személyesen látogatta meg az akkor már a mai múzeumi telek területén álló egyszintes épületben levő gyűjteményeket.

A 1848–1849. évi események után, már a múzeum mai épületében elsőként I. Ferenc József tette tiszteletét 1852. június 10-én, majd öt év múlva, 1857. május 8-án ugyanő felesége, Erzsébet királyné kíséretében kereste fel az épületet.⁴⁶ II. Vilmos német császár látogatása 1897 szeptember 17-én került sor, aki eredetileg az Osztrák-Magyar Monarchia hadgyakorlatának megtekintésére érkezett Magyarországra (1897. szeptember 10–15.), I. Ferenc József vendégeként.⁴⁷

A budapesti múzeumi helyszínnek megválasztása sem volt véletlen III. Viktor Emánuel látogatásakor. Az aquincumi ásatások során a régészek az ókori Római Birodalom emlékeit tárták fel, amely államalakulat mintaként szolgált a fasiszta Olaszország kolonizációs politikájának.⁴⁸

A Nemzeti Múzeum a két világháború közötti időszakban fontos helyszíne volt a két nemzet közös megemlékezéseinek. Elsőként 1921-ben itt rendezték meg a Dante-kiál-

Horthy Miklós kormányzó mutatja be a magyar kormány tagjait III. Viktor Emánuel olasz királynak.

Az uralkodó Bárczy István államtitkárral fog kezét.

MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 65.2679, készítette: ismeretlen fényképész

lítást,⁴⁹ majd 1929-ben megemlékeztek az 1848–1849-es szabadságharcban résztvevő olasz légiőről, illetve annak vezetőjéről Alessandro Monti báróról, melynek keretében a múzeumkert egy a Forum Romanumról származó oszloppal és az ezredestől készült mellszoborral gazdagodott. 1932-ben Giuseppe Garibaldi emlékkiállítás rendeztek itt, és egy, az itáliai hősről készült szobor került a múzeumkertbe.⁵⁰

Közel negyven évvel II. Vilmos látogatása után 1937. május 21-én III. Viktor Emánuel féltizenegy órákor szárnysegédjei kíséretében a kormányzó zöld Minerva autóján elindult a Nemzeti Múzeum meglátogatására. A kíséret négy autón követte a királyt, akit az útvonalon végig tömeg éljenezett. A vár és a múzeum közötti útszakaszt lezárták, s díszruhás rendőrtisztek és rendőrök álltak sorfalat a király útján.⁵¹

A Múzeum épületén hatalmas magyar és olasz nemzeti színű lobogók lengtek.⁵² A lépő legelső fokán Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter, a múzeum korábbi főigazgatója, Bárczy István államtitkár, Zichy István gróf (1879–1951),⁵³ a Nemzeti Múzeum főigazgatója és Terbócz Miklós miniszteri tanácsos fogadta a királyt és kíséretét.⁵⁴

A Nemzeti Múzeum előcsarnokába az intézmény főtitkára, Koch Sándor egyetemi tanár (1896–1983),⁵⁵ Paulovits István egyetemi magántanár, a történeti múzeum titkára (1892–1952),⁵⁶ és Bartha Dénes egyetemi magántanár (1908–1993)⁵⁷ várták vendégüket.⁵⁸

A Rotundában először a balcai padlómozaikot⁵⁹ tekintették meg, majd a római kőemlékek közül a pannóniai ruhában ábrázolt Héraklész és Héra, és egy heszperiszt ábrázoló kőfaragást⁶⁰ előtt időztek.⁶¹

Az előcsarnokból a Széchényi könyvtárba mentek, ahol Fitz József (1888–1964),⁶² a könyvtár főigazgatója fogadta a neves vendéget és kíséretét. Itt szemügyre vették az Apponyi- és Todoroszku-gyűjteményeket, a korvinákat és több magyar nyelvemléket.⁶³ III. Viktor Emánuel látogatása során a Széchényi Könyvtár vendégkönyvét is aláírta, emléket hagyva az utókornak.⁶⁴

A könyvtárból a Régészeti és Történeti Gyűjteményekbe mentek át, amelyeket nem rég alakítottak újjá, így első vendégük maga III. Viktor Emánuel volt.⁶⁵ A Magyar Nemzeti Múzeum 1937-ben megnyíló állandó kiállításának rendezése az év első felében került befejezésre, így III. Viktor Emánuel látogatása során már teljesen készen állt a látogatók fogadására, azonban a közbejövő technikai problémák miatt csak június 15-én nyílt meg a nagyközönség számára. A kiállítás kialakításánál korlátozó tényező volt, hogy az intézmény épületében működött az Országos Széchényi Könyvtár és a Természettudományi Múzeum Állat- és Ásványtára, így a kiállítás céljaira az épület első emeletén nyolc terem és két folyosó, a második emeleten pedig nyolc terem és három folyosó állt rendelkezésre. A Régészeti Tár és az Éremtár kiállítása az első emeleten került kialakításra, ami felszerelésében teljesen megújult, a kor legmodernebb bútoraival (szekrények, tárlók) rendezték be.

A Történeti Tár és a Fegyvertár anyagát az épület második emeletén állították ki, melynek időszaka az államalapítástól a 20. század 30-as évekéig tartott. A helyhiány miatt azonban számos a kiállításban bemutatni szánt berendezéseket, műtárgyakat nem

*III. Viktor Emánuel érkezik a Magyar Nemzeti Múzeumba
Hóman Bálint vallás- és közoktatási miniszter társaságában.
MNM TF, Magyar Eseménytörténet I/B, 80.740, készítette: ismeretlen fényképész)*

tudtak kihelyezni, ezek ezidőben az Iparművészeti Múzeumban voltak kiállítva, mint például a teljes 19. századi kiállítási gyűjtemény.

Az állandó tárlat mindkét részében a rendezésnél fontos szempont volt a tudományos igényességen túl a tudománynépszerűsítés, az oktatás segítése és a turisták bevonása az épületbe. Fontos volt, hogy a kiállítás áttekinthető legyen, valamint esztétikai élményt is adjon. A kiállított tárgyakat a magyar mellett, angol, német, francia vagy olasz nyelvű feliratokkal látták el.⁶⁶

A régészeti tárban Hillebrand Jenő (1884–1950)⁶⁷, Paulovics István (1892–1952)⁶⁸ és Tompa Ferenc (1893–1945)⁶⁹ vezették körbe az uralkodót.⁷⁰ Először a kőkorszaki gyűjteményeket tekintették meg. Különösen a kenézlii neolitikus edényégető kemence⁷¹ kellette fel a király érdeklődését, valamint rendkívül tetszettek neki a bronzkori kerámiák.⁷²

Az őskori emlékek megtekintése után a római terembe mentek. Itt elsősorban a bronzdíszítésű kelta kocsikat nézték meg, majd a híres polgárdi ezüst háromlábát.⁷³ A római-kori teremben az uralkodó először az ékszeres vitrinek kincseit, majd a császárkultusz emlékeit tekintette meg. A vallás- és közoktatási miniszter ezután az Eskü téren⁷⁴ feltárt római díszsisakra⁷⁵ hívta fel az uralkodó figyelmét.

Mindezek után a Római Birodalomban meghonosodó keleti istenségek – mint pél-

*Bernardino
 Monelli
 sírköve
 a Magyar
 Nemzeti
 Múzeumban*

dául Isis, Mithrász – emlékei előtt időzött hosszasan a király. A római gyűjtemény megtekintése végeztével III. Viktor Emánuel elismerését fejezte ki az antik gyűjtemény gazdagsága iránt.⁷⁶

Ezután a népvándorlás kori leleteket mutatták be az uralkodónak,⁷⁷ elsősorban a germán eredetű szilágysomlyói aranykincset,⁷⁸ a tömörarany hadijelvényeket, azután a szkíta aranykincseket és az 1935-ben Bócsán talált avar fejedelmi kincset.⁷⁹ A honfoglaláskor emlékei közül az ötvösmunkákat vette szemügyre.⁸⁰

Végezetül a római folyosóra ment a király, az ékszerszkevények kincseit és a római üvegeket csodálta meg, hosszú ideig tartózkodott az Erdélyben talált viaszos táblák előtt,⁸¹ majd megnézte a parlament építése során a Duna fenekén talált márványemléket, valamint az aquincumi és ószönyi aranyleleteket.⁸²

A Régészeti Gyűjtemény folyosójának folytatásaként érkeztek meg az Éremtárba, ahova mosolyogva lépett be III. Viktor Emánuel, mivel a világ egyik leghíresebb numizmatikai gyűjtője volt.

Először az antik-görög érmekeket tekintette meg. Elismerését fejezte ki a gyűjtemény legszebb darabjai iránt. Megcsodált két szicíliai kétdrachmást. A római pénzek közül elsősorban a Kr. e. IV–III. században készültek keltették fel a figyelmét.⁸³

Itt Zichy István, a múzeum főigazgatója három érmet ajándékozott a királynak. A három dénárt a 13. században verték Zarában, Cattaróban (Kotor) és Spalatóban (Split). Ezek a darabok ugyanis hiányoztak a király gyűjteményéből. Viktor Emánuel nagy érdeklődéssel szemlélte a múzeum ajándékát, majd egy csomagot nyújtott át Zichy grófnak, ebben az előző évben vert olasz pénzek teljes sorozata volt, melyek mindegyikén az ő arcképe szerepelt. A tizenegy darab érme között megtalálható volt egy arany százlírás és egy arany ötvenlírás is.⁸⁴ A király többek között a magyar-olasz numizmatikai kapcsolatok iránt is érdeklődött, különös tekintettel I. Károly magyar király arany forintjára.⁸⁵

Végezetül a II. emeleten a történelmi gyűjteményt tekintették meg, ahol Bárányné Oberschall Magda (1904–1985)⁸⁶ kalauzolta a királyt.⁸⁷ Hosszú ideig állt Constantinos Monomachos bizánci császár koronája⁸⁸ előtt. Különösen felkeltették érdeklődését a középkori ezüst ékszerek és poharak. Részletes felvilágosítást kért a nyírbátori templom stallumáról⁸⁹ és a történelmi gyűjteményben kiállított olasz művészek által készített magyar reneszánsz-bútorokról. Az 1487-ben készült bártfai könyvszkevény⁹⁰ is megcsodálta. Ezután Szent László király XIV. századból származó aranyozott hermája⁹¹ előtt álltak meg, majd az aranyozott ezüst Rákóczi-serlegeket⁹² tekintették meg. Az erdélyi fejedelmek termében Brandenburi Katalin emléktárgyait és berakott díszítésű kis virginálját⁹³ nézte meg az olasz király.

A Fegyvertárban dr. Tóth Zoltán állt a látogatók szolgálatára.⁹⁴ Az uralkodó nagy figyelemmel szemlélte II. Zsigmond Ágost lengyel király gyermekkori aranyozott páncélját,⁹⁵ amely ekkoriban került Budapestre a bécsi császári gyűjteményből.⁹⁶ Hosszasan vizsgálta a török hódoltság korából származó pompás magyar díszfegyvereket, a fejedelmek és főurak, közöttük Sobieski János lengyel király⁹⁷ és Kemény János erdélyi

fejedelem fegyvereit,⁹⁸ Savoyai Jenő herceg vadászkését,⁹⁹ és a XVI. századból származó püspöki harci kalapot.¹⁰⁰ Az olasz uralkodó alaposan megtekintett néhány itáliai eredetű páncélt. Miután tájékoztatták róla, hogy ezeket olasz mesterek készítették, vitába szállt a múzeum vezetőségével. Hosszas vizsgálódás után kijelentette: nem tartja kizártnak, hogy a páncélokot spanyol mesterek készítették. Ezután a XV. századból származó lovagi tornafegyvereket, vérteteket, öklelőkopjákat nézte meg.¹⁰¹

A királyi látogatás alatt a múzeum az egyik irodahelyiségében érdekes esemény történt. A uralkodót kísérő olasz újságírók közül Paolo Monelli (1891–1984)¹⁰² tájékoztatta a múzeum munkatársait, hogy egyik öse, Bernardino Monelli (1456/1457–1496),¹⁰³ az aragóniai Beatrix királyné idején Magyarországon tartózkodott, ahol 1496-ban halt meg és temették el. Azzal a kéréssel fordult feléjük, hogy szeretné megtekinteni felmenőjének sírját. Az újságíró jelentkezése csak egy kis időre keltett zavart. Azonnal felkértek egy régészt, aki az újságírókat a múzeum alagsorán levő kősírokhoz vezette. Egy pillanattal később már meg is mutatta az újságíró ösének síremlékét, amely vörösmárványból készült.¹⁰⁴

Az olasz király látogatásának időtartamát egy órára tervezték, III. Viktor Emánuel azonban olyan nagy érdeklődést tanúsított a kiállítás iránt, minek következtében megváltozott a program, mivel több, mint másfél óráig tartott a kalauzolás. Már elmúlt dél, amikor a király kíséretével elhagyta a múzeumot. Elismerését fejezte ki Hóman miniszternek a látottak miatt, kezét fogott a miniszterrel és a múzeum vezetőivel, azután visszatért a várba. A Múzeum körúton a kíváncsiak a hosszára nyúlt látogatás alatt is kitartottak és lelkesen megéljenezték az előkelő vendéget.¹⁰⁵ Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter a következőket nyilatkozta a sajtónak a király távozása után:

„Öfelsége megtekintette az egész gyűjteményt. Legnagyobb meglepedését fejezte ki, nem mint király, hanem mint tudós gyűjtő. Higgyék el, hogy ez a legnagyobb elismerés nekünk”.¹⁰⁶

A király a látogatás után kíséretével visszahajtatott a Várba, s a következőket mondta a Múzeumi élményekről: *„A múlt annak bizonyítéka is, hogy a két ország egymásra van utalva. Ezt a kapcsolatot fenn kell tartani, ez a szoros kapcsolat továbbra is fennáll.”* Emellett kijelentette, hogy úgy érzi magát ebben a környezetben, mintha Itáliában volna. Közös emlékek mellett a tudomány is összeköti az olasz és a magyar nemzetet. *„Ezt a kapcsolatot fenn kell tartani!”*¹⁰⁷

III. Viktor Emánuelnek a Magyar Nemzeti Múzeumban történt látogatása több szempontból is meghatározó volt az intézmény történetében. Elsőként mondható, hogy több évtizedig ő volt az utolsó uralkodói látogatója a múzeumnak, emellett számos értékes tárggyal növelte a gyűjteményeket, amelyeket ma a Nemzeti Múzeum Éremtára őriz, a már említett éremsorozaton túl a *Corpus Nummorum Italicorum* könyvsorozat addig megjelent köteteit. Végezetül meg kell említeni, hogy az itáliai uralkodó az aquincumi ásatásokon és múzeumban, valamint a Nemzeti Múzeumban tett látogatásával új dimenziót nyitott a két állam közötti kapcsolatában, ezzel kifejezve, hogy az olasz és a magyar kultúra egyaránt részei a közös, egyetemes európai kultúrának.

1. 1934. március 17-én Ausztria, Magyarország és Olaszország megállapodást írt alá, amely Római Szerződés-ként vált ismertté. Mussolini, Gömbös és Dollfuß írták alá a három jegyzőkönyvbe foglalt megállapodást. Az első alapján a magyar miniszterelnök, az osztrák kancellár és az olasz kormányfő kötelezték magukat arra, „...*hogy mindazon kérdésekben, amelyek őket különösen érdeklik, úgyszintén általános jellegű kérdésekben tanácskozni fognak abból a célból, hogy [...] a valóságos együttműködés előmozdítására irányuló politikájukat összhangba hozzák.*” A három kormány közül bármelyik kezdeményezheti az egyeztető konferencia összehívását. A második az olasz-magyar, a harmadik jegyzőkönyv az olasz-osztrák gazdasági kapcsolatok továbbfejlesztésére teendő intézkedéseket tartalmazta. Ezek között voltak kölcsönös export- és importkedvezmények, ill. trieszti és a fiumei kikötő használatára vonatkozó könnyítések. *Fülöp – Sipos 1998*, pp 174–175. vö. *Juhász 1975*, pp 155–157.

2. A kormányzó és felesége 1936. november 24–28. között tartózkodott az olasz fővárosban, ennek keretében – a diplomáciai tárgyalásokon kívül – több reprezentatív programra került sor, mint például ünnepeyes fogadtatás, díszlakomák, az ismeretlen katona síremlékének megkoszorúzása, de a látogatás fénypontja Horthy számára a nápolyi olasz hadiflotta gyakorlata volt, itt a Zara nevű hadihajón a magyar hadúri lobogó lengett. Másik fontos esemény Horthy vatikáni látogatása volt, amikor XI. Piusz pápa audiencián fogadta, valamint találkozott Eugenio Pacelli bíboros államtitkárral, a későbbi XII. Piuszsal is. *Horthy 2011* pp 197–202.

3. A Magyar Nemzeti Múzeumot 1934-ben hozták létre, az Országos Magyar Gyűjteményegyetem jogutódjaként, így az akkori országos közgyűjtemények (Magyar Királyi Országos Levéltár; Országos Széchényi Könyvtár; Országos Magyar Szépművészeti Múzeum; Magyar Történeti Múzeum [benne foglaltatott a Régészeti-Történeti-Iparművészeti Gyűjtemények és Néprajzi Múzeum]; Országos Természettudományi Múzeum; Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőisége) önkormányzati szerveként működött. Lásd: 1934. évi 8. törvénycikk.

4. *8 Órai Ujság*, 22. évf., 1936, 254. sz. címlap.; 22. évf. 1936, 255. szám, 14.

5. Mussolini korábban, barátjának Gömbös Gyula miniszterelnöknek többször ígéretet tett, hogy meglátogatja a magyar fővárost, erre utoljára 1936. augusztusában került volna sor, de az olasz kormányfő ezt az alkalmat is lemondta. Lásd: *Réti 1998*, 83.

6. *Az Est*. 27. évf. 1936, 273. szám, 2.

7. *8 Órai Ujság*, 22. évf. 1936, 275. szám, 7.

8. *Az Est*. 28. évf. 1937, 37. szám 2.

9. *Simić 2017*, pp 235–236.

10. Az olasz uralkodó 1900 és 1937 között járt Szentpéterváron, Londonban, Párizsban, Berlinben, Kielben és Brüsszelben *Az Est*. 28. évf. 1937, 110. szám, pp 1–2.

11. *Kiss 1975*, 108.

12. *Az Est*. 28. évf. 1937, 110. szám, pp 1–2.

13. Villani Frigyes báró, olasz követ levele az olasz királyi pár budapesti látogatásával kapcsolatban. MNL OL K 62. 11. doboz 24/pol.-1937.

14. Villani Frigyes báró, olasz követ levele Kánya Kálmán külügyminiszterhez az olasz királyi pár budapesti látogatásával kapcsolatban. MNL OL K 62. 11. doboz 37/pol.-1937.

15. Pl. Cat. 41. 1500. sz. 1937. május 15. Az Olasz király budapesti látogatásakor pesti szünet.
16. A folyóirat teljes címe: *Corvina. Rivista di Studi Italo-Ungheresi*. A lapot Gerevich Tibor és Zambra Alajos szerkesztette.
17. Annak ellenére, hogy a szám külső borítóján szerepel az 1. szám, mégsem jelentetett meg több lapszámot az Egyesület az 1937. évben. Ez összefüggött az alapító elnök, Berzeviczy Albert előző évi halálával, ugyanis innentől kezdődően az egyesület működésének intenzitása csökkent, és csak 1938-ban erősödött meg.
18. Ez egyértelműen olvasható a lapszám borítóján: „*Dedicato in occasione della visita di Sua Maesta Il Re e Imperatore Vittorio Emanuele III alla memoria di Eugenio di Savoia Liberatore dell'Ungheria*” (Őfelsége III. Viktor Emánuel király és császár látogatásának szentelt [szám] megemlékezve Savoyai Jenőről, Magyarország megszabadítójáról.)
19. *Tóth László*: Eugenio di Savoia in Ungheria [Savoyai Jenő Magyarországon] (pp 1–11.); *Vayer Lajos*: Iconografiai di Eugenio di Savoia [Savoyai Jenő képi ábrázolásai] (pp 12–43); *Huszár Lajos*: Medaglie commemorative della campagne di Eugenio di Savoia contro il Turco [Savoyai Jenő török elleni hadjárataról készült emlékérmek] (pp 44–56.); *Kelényi Béla Ottó*: La figura del principe Eugenio di Savoia nella letteratura contemporanea della guerre Ungaro-Turche [Savoyai Jenő alakja a török elleni háború időszak irodalmában] (pp 57–102.), Arch. dott.; *Lux Kálmán*: Il palazzo reale di Buda [A Budai Királyi Palota] (pp 103–126.); *Ybl Ervin*: Il castello del principe Eugenio di Savoia a Ráckeve [Savoyai Jenő ráckevei kastélya] (pp 127–141.)
20. Lásd: *Savòia, Eugenio dinell'Enciclopedia Treccani*.
URL.: <https://www.treccani.it/enciclopedia/eugenio-di-savoia>. lt.: 2020.09.26.
21. „Olasz ünnepekre Abbázia kávéház fölötti ablakok pazar kilátással kiadók. Telefon 1–279–24, délutánoként” (*Az Est* 1937. május 16. p 14.),
22. „Olasz király bevonulásához ablakok, erkélyek kiadók (Erzsébet körúton) Tel. 1–392–84.” (*Az Est*. 1937. május 15. p 13.); „Az olasz király bevonulásához nagy balkón, ablakok kiadók. Tel. 1–891–39.” (*Az Est*. 1937. május 16. p 10.); „Mussolini téren ablakok tribünök felett kiadók Tel. 1–204–63 (Pünkösdkor nem felel)” (*Az Est*. 1937. május 16. p 12.); „Olasz király bevonulására két ablak kiadó. Keleti pályaudvar érkezési oldalával szemben, Kerepesi út 1, III. 29.” (*Az Est*. 1937. május 16. p 12.); „Olasz király bevonulására gyönyörű erkélyek kiadók. Andrássy panzió, Andrássy út 21.” (*Az Est*. 1937. május 16. p 13.); „Olasz király bevonulására három ablak kiadó Duly, Erzsébet körút 12.” (*Az Est*. 1937. május 16. p 14.); „Olasz király bevonulására emeleti ablakok kiadók. Zongorát vagy pianinót vennék. Érdeklődés telefon 1–214–76” (*Az Est*. 1937. május 19. p 12.); „Olasz király bevonulásához Mussolini tere néző remek kilátású ablakok kiadók. Andrássy út 43, III. 17. Telefon 1–261–09” *Az Est*. 1937. május 19. p 12.
23. „Olasz király katonai parádéjához ablakok kiadók a Köröndön Érdeklődők adják le címüket „Díszszemle 10986” jeligére a főkiadóba” (*Az Est*. 1937. május 1. p 12.); „Olasz király ünnepegekhez néhány jegy kapható Savoy kávéház főpincéjénél” (*Az Est*. 1937. május 19. p 12.); „Királyi díszszemlére Köröndre nyíló ablak jutányosan kiadó [...]” *Az Est*. 1937. május 20. p 14.
24. *Az Est*. 1937. április 2. p 5.
25. *Az Est*. 1937. április 1. p 2.
26. MNL OL K 428. MTI Napi Hírek, 1937. május 11. 7–14. kiadás.
27. MNL OL K 428. MTI Napi Hírek, 1937. május 18. 11. kiadás.
28. MNL OL K 428. MTI Napi Hírek, 1937. május 18. 12. kiadás.

29. MNL OL K 428. MTI Napi Hírek, 1937. május 18. 22. kiadás.
30. MNL OL K 428. MTI Napi Hírek, 1937. május 19. 01. kiadás.
31. A díszkiséret a következők személyek alkották: Erdődy Rudolf gróf titkos tanácsos; gróf Zichy Rafaelné palotahölgy; gróf Teleki Gvuláné; vitéz Ruzsokay Jenő tábornok; Teleki Gyula gróf, követségi titkár és Scholtz Andor folyamőr-kapitány szárnysegéd. MNL OL K 428. MTI *Napi Hírek* 1937. május 19. 01. kiadás.
32. MNL OL K 428. MTI *Napi Hírek* 1937. május 19. 01. kiadás.
33. *Pesti Hírlap*. 59. évf. 1937, 112. szám, p 4.
34. Horthy emlékirataiban külön kiemelte, hogy ő maga állította össze a programokat. *Horthy 1953*, p 188.
35. *Pesti Hírlap*. 59. évf. 1937, 112. szám, p 6.
36. *Pesti Hírlap*. 59. évf. 1937, 113. szám, pp 1–5.
37. *Magyar Hírlap*. 48. évf. 1937, 114. szám, p 3.
38. Az Operaház programjában a következő művek csendültek fel: *Fanfare Reale*, *Marcia Reale*, *Giovinazza*, magyar Himnusz, Hubay Jenő: *Csárdajelenet*, Hector Berlioz: *Rákóczi induló*. Lásd: Új Lap. 36. évf. 1937, 113. szám, p 1.
39. Az esztergomi ásatások 1934-ben kezdődtek meg az érseki vár déli oldalán és ezek egészen 1938-ig tartottak, ugyanis a munkálatokkal a Szent István évre végezni kellett, így III. Viktor Emánuel a munkálatokat testközelből láthatta. *Nagy 2018*, pp 13–45.
40. *Esztergom és Vidéke*. 58. évf. 1937, 41. szám, p 3.
41. *Pesti Hírlap*. 59. évf. 1937, 115. szám, pp 2–3.
42. Arisztokrata vendégek közül kiemelendők: József nádor és közvetlen rokonsága (Ferdinánd; Rainer; Antal; Lajos; Albrecht; József [a nádor fia]; János főhercegek valamint Hermina főhercegnő); Károly Ágoston szász-weimari herceg; Katarina Pavlovna orosz nagyhercegnő; Mária Terézia hercegnő; Amália anhalti hercegnő; Albert szász-tescheni herceg; Henriette és Erzsébet württembergi hercegnők; Adolf Frigyes cambridgei herceg; Erneszt cumberlandi herceg; I. József szász-hildburgshauseni herceg; Boubron Károly launedoci herceg; Miksa bajor koronaherceg. *Debreczeni-Droppán 2009*, pp 169–171.
43. A 19. században és a 20. század első felében tudósok közül többek között az alábbiak látogatták meg a Magyar Nemzeti Múzeumot: Lipszky János térképész, Kitaibel Pál biológus, Jankovich Miklós műgyártó, Széchényi Lajos gróf az alapító fia, Széchényi István gróf, Klauzál Gábor politikus, a Batthyány-kormány földművelésügyi, ipari és kereskedelmi minisztere, Szemere Pál költő, író, Brunsvik Terézia pedagógus, Wesselényi Miklós báró politikus, Berzsényi Dániel költő, Pyrker László János egri érsek, Kubinyi András, Katona József, Bolyai János matematikus, Fazekas Mihály, Kossuth Lajos, Toldy Ferenc, Bajza József, Deák Ferenc, Vörösmarty Mihály, Kazinczy Ferenc, Esterházy Pál herceg a Batthyány-kormány király személye körüli minisztere, Eötvös József, Görgei Artúr, Tierney Clark a Lánchíd tervezője, Tompa Mihály, Pollack Mihály, Teleki Blanka, Than Mór, Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Kunszt József, Wlassics Gyula báró, Kossuth Ferenc, Hermann Ottó, Harry Hill Bandholtz amerikai tábornok, a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeinek megmentője, Klebelsberg Kuno gróf. *Debreczeni-Droppán 2009*, pp 165–169.
44. *Debreczeni-Droppán 2009*, p 156.
45. Német-római császárként II. Ferenc, miként a Magyar Nemzeti Múzeum alapító okiratán is szerepel. Uralkodása idején, 1802-ben adományozta Széchényi Ferenc gróf gyűjteményeit a magyar nemzetnek, amely alapjául szolgált az intézetnek. *Folia Historica*. 23.1. 2002, pp 5–7.

46. *Debreczeni-Droppán 2009.* p 161.
47. *Vasárnapi Ujság* 1897, 44. évf., 39. szám, pp 629–644., *Budapesti Hirlap* 1897, 17. évf. 260. szám, pp 4–6.
48. *Ormos 1987,* pp 177–178.
49. 1921. november 6-án nyílt meg a Nemzeti Múzeum Rotundájában a Dante-kiállítás a Korvin Mátyás Magyar-Olasz Egyesület szervezésében az itáliai költő születésének 600. évfordulója alkalmából. (Lásd: *Corvina.* 1. évf. 1921, 2. szám, pp 90–93)
50. Koltay-Kastner 1941. pp 76–80; *Tóth, Zambra 1932.* pp 4–12.
51. *Az Est* 28. évf. 1937, 114. szám, p 2.
52. *Új Nemzedék* 19. évf. 1937, 114. szám, p 5.
53. Östörténész, festő és grafikus, az Országos Magyar Történeti Múzeum főigazgatója 1934–1944. között. *Magyar Életrajzi Lexikon.* URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC17155/17263.htm>. (let.: 2016.11.06.)
54. *Magyarország.* 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.
55. Mineralógus. *Magyar Életrajzi Lexikon.*
URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC07165/08142.htm>. (let.: 2016.11.06.)
56. Régész. *Magyar Életrajzi Lexikon.*
URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC11587/11946.htm>. (let.: 2016.11.06.)
57. Zenetörténész. Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, *Bartha Dénes:* Nagy elődök, URL.: http://fze.hu/hu/nagy-elodok/-/asset_publisher/HVHn5fqOrfp7/content/bartha-denes/10192;jsessionid=32595D610A19656B7A845D41C977080A. (let.: 2016.11.06.)
58. *Magyarság.* 18. évf. 1937, 114. szám, p 1.
59. A padlómozaik 1906-os balái ásatások során került elő és 1925-ben került a Magyar Nemzeti Múzeum épületébe. Keltetését a Kr. u. 2. századra teszik. A múzeum épületén belül a rotundában helyezték el, majd a római kori kőtár 1998. évi kialakításával az épület –1. szintjére került. A mozaik mérete: 935 × 575 cm. (MNM 98.5.1.) *Nagy 2007,* p 86.
60. A 145,5 × 118,5 cm nagyságú mészkőtábla az 1913-as dunapentelei ásatások során került elő, amely Héraklész mellett Hérát vagy egy heszperiszt ábrázol. A táblát a Kr. u. 2. századra datálják. (MNM 97.1913), *Nagy 2007,* pp 94–95.
61. *Magyarország,* 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.
62. Könyvtáros, történész, az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója 1934–1945. között. *Magyar Életrajzi Lexikon.* URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03975/04505.htm>. (let: 2016.11.06.)
63. *Magyarság,* 18. évf. 1937, 114. szám, p 1.
64. *Fol. Hung.* OSZK, 3532. p 72.
65. *Új Nemzedék,* 19. évf. 1937, 114. szám, p 5.
66. *Jelentés 1937,* pp 3–4.
67. Régész. *Magyar Életrajzi Lexikon.* URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06336.htm>. It.: 2016.11.06.
68. Régész. *Magyar Életrajzi Lexikon.* URL.: <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC11587/11946.htm>. It.: 2020.10.08.
69. Régész. *Magyar Életrajzi Lexikon.* URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC15363/15831.htm>. (let.: 2016.11.06.)

70. *Magyarság*, 18. évf. 1937, 114. szám, p 1.

71. A leletet, a Régészeti kiállítás I. termének 8. tárlójában helyezték el. *Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich, 1938*, p 13.

72. *Nemzeti Újság*, 19. évf. 1937, 114. szám, p 3.

73. A szerkezet Kr. u. IV. században készült. Vaskos gömbdíszítéseiben, a figurák részben már a későrómai iparművesség jellegzetességeit viseli magán. A lábak tetejét az egyik Nereida (almával) és Triton (jobb kezében kagylókürt, bal vállán evezőlapát), a másikat Nereida és lólabú, sípot fúvó tengeri Kentauros díszíti. Középen levélkehelyből kinövő griff lendületes hajlású mellképe szakítja meg a lábak egyenes vonalát. Lejjebb a pántok mozgó gyűrűjén gyermek mellszobor, míg lenn a talpagnál delfinen lovagló gyermekszobor ékesíti. A leletet a Régészeti kiállítás VI. termének 2. szekrényében helyezték el. (*Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich, 1938*, pp 70–71.) A kutatások azóta megállapították, hogy nem egy tripusról, hanem egy quadripusról van ez esetben szó. (*T. Bruder Katalin, Mráv Zsolt, Veres Kálmán: Az elrejtett quadripus. A polgárdi ezüstlelet újraértelmezése. Műtárgyvédelem*, 2002. pp 64–65.) Ma a kutatások megállapították, hogy a quadripus a Seuso-kincs tartozéka lehetett, ezt a feltételezést erősíti meg a készítés ideje (4. század), mérete, anyagának összetétele, készítésének technikája, stílusbeli hasonlósága a Seuso-kincs részeihez. Emellett a quadripus és a Seuso-kincs feltárásának helyszíneinek földrajzi közelsége is ezt a feltételezést erősíti. *Dágyi, Mráv 2019*, p 82.

74. A mai Március 15. tér Budapesten.

75. A budapesti Erzsébet híd építésénél 1898-ban került felszínre. A sisak vasból készült, amit aranyozott ezüstlemezzel borítottak és üvegpaszta berakásokkal díszítettek. A leletet a Régészeti kiállítás VI. termének 2. szekrényében helyezték el. *Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich 1938*, pp 70–71. vö. *B. Thomas Edit: Római kori díszfegyverek Pannóniából. Hadtörténelmi Közlemények*, 19. évf. 1972, 1. szám, pp 26–72., 38–48.; MNM RR 110.1899.

76. *Magyarország*, 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.

77. U. o.

78. A Nemzeti Múzeum régészeti gyűjteményében az ún. szilágysomlyói II. kincs található. A leletet 1889-ben találták meg. (Az I. számú kincset 1797-ben fedezték fel és ma a bécsi Kunsthistorisches Museumban őrzik.) A II. számú kincs egy részét valószínűleg barbár törzsfők viselhették, akiknek római császárok adhatták ajándékba őket. A leletet a Régészeti kiállítás VII. termének 8. szekrényében helyezték el. *Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich 1938*, pp 139–140.

79. 1935-ben talált lelet, többek között tartalmazott egy aranyveretes kardot, számos aranyveretet, egy aranykelyhet, egy ezüstkorsót, és egy aranyveretes szarvat. A leletet a Régészeti kiállítás VII. termének 7. szekrényében helyezték el. *Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich 1938*, p 148.

80. A kiállított leleteket Dunaszekcsőről, Tarcáról, Szolyváról, Szolnok-Strázsahalomról, Battáról, Jászdózsáról, Soltszentimréről és Kenézlőről származtak, amelyek között tarsolylemezeket, hajkorongokat, valamint más használati tárgyakat állítottak ki. Ezek a Régészeti Gyűjtemény VIII. termének 2. és 3. szekrényében lettek kiállítva. *Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich 1938*, pp 165–170.

81. Három átlukasztott és így összekötött fatáblácska alkotott egy egységet. A külső lapok egyoldali, a belsőnek kétoldali bemélyedését viasszal töltötték ki. A latin írás jó része olvasható. A kiállított példák

nyok különböző okiratok, amelyek egyikén az átkötő zsinóron a hitelesítő viaszpecsétek is megmaradtak. A leletet a Régészeti kiállításon belül a Folyosón a 7. tárlóban helyezték el. *Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich 1938*, p 106.

82. *Magyarország*, 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.

83. U. o.

84. *Nemzeti Ujság*, 19. évf. 1937, 114. szám, p 3.

85. *Magyarország*, 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.

86. Művészettörténet. Magyar Életrajzi Lexikon. URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC11371/11377.htm>. lt.: 2016.11.06.

87. *Magyarság*, 18. évf. 1937, 114. szám, p 1.

88. A korona aranyalapon színes rekeszománcokból áll. Középen a császár, kétoldalt a két társ-császárnő: Zoé és Theodora, majd egy-egy táncosnő, végül az Igazság és Alázat allegorikus alakjai láthatók. A koronát Nyitraivánkán találták, amelyet a Történeti Gyűjtemény I. termében külön állványon mutattak be. *Bárányné, Tóth 1938*, pp 12–13.

89. A stallumok a Báthoryak által alapított nyírbátori templomból kerültek a Múzeumba, ahol a tönkrement részek restaurálása után az eredeti állapotuknak megfelelően állították fel. A bútort a Történeti Gyűjtemény V. termében helyezték el. *Bárányné, Tóth 1938*, pp 45–46.

90. A szekrény a 15. század végén a bártfai Szent Egyed plebánia könyvei és a város iratai számára készült. Anyaga vörösfenyő; faragott és festett rozettás oromzattal és laposfaragású választólécekkel van díszítve. A Szent Egyed templom sekrestyéje feletti oratóriumban állt. A bútor érdekes átmenetet képvisel a faliszekrény és a szabadon álló szekrény között, mivel egy falifülkében állt, de csak az előlapját dolgozták ki, a többi nyersen hagyták. A kiállításon a II. teremben foglalt helyet, szemben a bejáráttal. *Bárányné, Tóth 1938*, pp 18–19. vö.: *A Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2.* Szerk. *H. Kolba Judit*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2009, p 34.

91. Az ereklyetartó rézből készült s a felszínét aranyozták. A hermáról hiányzik a koronája és a nyakdísz. Valószínűleg Szent László ereklyéi számára készülhetett 1400 körül. A tárgyat Trencsén város főbírája, Horecny János adományozta a múzeumnak 1812-ben. A kiállításon az I. teremben foglalt helyet, szabadon álló üvegszekrényben. *Bárányné, Tóth 1938*, pp 8–9. vö. Ernyey 1927.

92. A 8 darab aranyozott ezüstserleg Augsburgban készült a XVII. század első felében. Ezeket a Történeti Gyűjtemény VI. termének 5. üvegszekrényében helyezték el. A serlegek: *Bárányné, Tóth 1938*, pp 58–59.

93. A hangszer egyben varrodobozka is volt, fedelén tüpárnával. Ébenfából készült 1617-ben, aranyozott ezüsttel és vésett alakú áttetsző zománcos képekkel díszített. A bútordarabot kívül-belül zománcképek borítják: többek közt a négy évszak, a négy érzék, a tudományok és a négy szabad művészet allegorikus alakjai, továbbá Jézus Krisztus életével kapcsolatos kis olajfestmények: az *Angyali Üdvözlés*, *Bemutató a templomban*, a *Körülmetélés*, a *Pásztorok* és a *Napkeleti bölcsék imádása*. A virginált a VIII. teremben állították ki. *Bárányné, Tóth 1938*, p 78. vö. *Radnóti 2008*, p 41.

94. *Magyarság*, 18. évf. 1937, 114. szám, p 2.

95. Sokáig II. Lajos magyar király gyermekkori páncéljának hitték, még az 1938-ban megjelent kiállítási vezetőben is még így szerepelt. A vértzetet a IV. terem közepén volt felállítva. vö: Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2. Szerk. *H. Kolba Judit*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2009, pp 49–50.

96. A 2015/2020 (XII.24.) sz. kormányhatározat alapján a műtárgy Lengyelország tulajdonába került. *Magyar Közlöny*, 2020. évi 290. szám, p 10834.
97. A szablya niellős veretekkel, az utolsó aranyból készült fémrészekkel. Rajta a Sobieski-család címere, s a „*Haec meta laborum,*” („*Ez a munka csúcsa*”) és a vércsatornában „*Cave a falsis amicis + Salvabo de ab inimicis*” („*Óvakodj a hamis barátoktól*” és „*Megmentelek az ellenségeidtől*”) felirat. A fegyver a IV. terem 6. szekrényében volt látható. *Bárányné, Tóth 1938*, p 39.
98. A szablya kék- és zöldszínű erdélyi-jellegű zománcos virágokkal és berakott ékkövekkel díszítették. A fegyver a IV. terem 6. szekrényében volt látható. *Bárányné, Tóth 1938*, p 39.
99. A folyosó 66. számú szekrényében állították ki. *Bárányné, Tóth 1938*, p 121.
100. A Folyosó középső ablaka előtti hatszögletű üvegszekrényben állították ki. *Bárányné, Tóth 1938*, p 108.
101. *Magyarország*, 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.
102. Olasz újságíró, író. *Monelli, Paolo*: Dizionario Biografico.
URL.: [http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-monelli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-monelli_(Dizionario-Biografico)/). Utolsó elérés: It.: 2016.11.07.
103. Óbudai és diósgyőri várnagy. *Lővei Pál*: A Boldogasszony-plébániatemplom középkori sírköveiről. In: Mátyás-templom: A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013). Szerk.: *Farbaky Péter, Farbakyné Deklava Lilla, Mátéfy Balázs, Róka Enikő, Végh András*. Budapest, BTM, 2015. 90.
104. *Magyarország*, 18. évf. 1937, 114. szám, p 2.
105. *Magyarország*, 44. évf. 1937, 114. szám, p 2.
106. *8 Órai Újság*, 23. évf. 1937, 114. szám, p 5.
107. *Magyarország*, 44. évf. 1937, 114. szám, p 7.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK, IRODALOM

- 8 Órai Újság*, 22. évf. 1936, 254. szám.
- 8 Órai Újság*, 22. évf. 1936, 275. szám.
- 8 Órai Újság*, 23. évf. 1937, 114. szám
1934. évi 8. törvénycikk a Magyar Nemzeti Múzeumról. Forrás: 1934. évi VIII. törvénycikk – 1. oldal – Ezer év törvényei. URL.: https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93400008.TV_it: 2020. 09. 26.
- B. Thomas Edit*: Római kori díszfegyverek Pannóniából. In *Hadtörténelmi Közlemények*, 19. évf. 1972, 1. szám, pp 26–72.
- Bárányné, Tóth 1938*
- Bárányné, Oberschall Magda – Tóth Zoltán*: Vezető a történeti gyűjteményekben (Történeti Tár, Fegyvertár). Budapest, Országos Magyar Történeti Múzeum, 1938.
- Bartha Dénes*: *Nagy Elődök*, Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, URL.: http://lfze.hu/hu/nagy-elodok/-/asset_publisher/HVHn5fqOrfp7/content/bartha-denes/10192;jsessionid=32595D610A-19656B7A845D41C977080A. (let.: 2016. 11. 06.)
- Budapesti Hirlap*, 17. évf. 1897, 260. szám.
- Corvina*. Rivista di Scienze, Lettere ed Arti della Società Ungherese-italiana Mattia Corvino. 1. évf. 1921, 2. szám.

- Corvina*. Rivista di Studi Italo-Ungheresi. 17. évf. 1937, 1. szám.
- Dági – Mráv 2019*= Dági Marianna – Mráv Zsolt: *A Seuso-kincs. Pannónia fénye*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2019.
- Debreczeni-Droppán 2009*=*Debreczeni-Droppán Béla*: Kondástól a királyig. A Magyar Nemzeti Múzeum látogatói és vendégkönyvei a 19. századból. In *Történeti Muzeológiai Szemle* 9, 2009, pp 153–184.
- Ernyey 1927*= *Ernyey József*: A M. Nemzeti Múzeum «Csák Máté» hermája. Előadás a Társulat 1925. évi február hó 21-én tartott közgyűlésén. In *Az Országos Magyar Régészeti Társulat Évkönyve* 2. Szerk. *Gerevich Tibor*. Budapest, Franklin, 1927. pp 196–223.
- Az Est*, 27. évf. 1936, 273. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 37. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 72. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 73. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 98. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 109. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 110. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 111. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 112. szám.
- Az Est*, 28. évf. 1937, 114. szám.
- Esztergom és Vidéke*, 58. évf. 1937, 41. szám.
- Fülöp – Sipos 1998*=*Fülöp Mihály – Sipos Péter*: Magyarország külpolitikája a XX. században. Budapest, Aula 1998.
- Hillebrand, Tompa, Paulovics, Fettich, 1938*=*Hillebrand Jenő, Tompa Ferenc, Paulovics István, Fettich Nándor*: Vezető a régészeti gyűjteményben (Őskor, Római kor, Népvándorlaskor). Budapest, Országos Magyar Történeti Múzeum, 1938.
- Horthy 2011*=*Horthy Miklós*: Emlékirataim. Budapest, Európa, 2011
- Horthy 1953*=*Horthy Miklós*: Emlékirataim. Buenos Aires, Impr. Cagnasso, 1953.
- Jelentés 1937=Jelentés az Országos Magyar Történeti Múzeum 1937. évi állapotáról és működéséről. Közread: *Zichy István*. Budapest, Országos Magyar Történeti Múzeum, 1938.
- Juhász 1975*=*Juhász Gyula*: Magyarország külpolitikája 1919–1945. Budapest, Kossuth, 1975.
- Kiss 1975*=*Kiss Aladár*: Olaszország története 1748–1968. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.
- Koltay-Kastner 1941*=*Koltay-Kastner Jenő*: Olasz-magyar mvelődési kapcsolatok. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1941.
- Lővei Pál*: A Boldogasszony-plébániatemplom középkori sírköveiről. In *Mátyás-templom: A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013)*. Szerk.: *Farbaky Péter, Farbakyné Deklava Lilla, Mátéfy Balázs, Róka Enikő, Végh András*. Budapest, BTM, 2015.
- MÉL= Magyar Életrajzi Lexikon.
- MÉL, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC11371/11377.htm>. (let: 2016. 11. 06.), <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC15363/15831.htm>. (let: 2016. 11. 06.)
- MÉL, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06336.htm>. It: 2016. 11. 06.
- MÉL, URL.: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03975/04505.htm>. It: 2016. 11. 06.
- MÉL, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC11587/11946.htm>. It: 2016. 11. 06.

MÉL, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC07165/08142.htm>. lt: 2016. 11. 06.

MÉL, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC17155/17263.htm>. lt: 2016. 11. 06.

Magyar Hírlap, 48. évf. 1937, 114. szám.

A Magyar Nemzeti Múzeum alapító okirata. *Folia Historica*. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve. 23.1. 2002, pp 5–11.

A Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2. Budapest, MNM, 2009.

Magyarország, 44. évf. 1937, 114. szám.

Magyarság, 18. évf. 1937, 114. szám.

MNL OL K 428. MTI Napi Hírek 1937. május 11, 7–14. kiadás.

MNL OL K 428. MTI Napi Hírek 1937. május 19, 1. kiadás.

MNL OL K 428. MTI Napi Hírek 1937. május 18, 11. kiadás.

MNL OL K 428. MTI Napi Hírek 1937. május 18, 12. kiadás.

MNL OL K 428. MTI Napi Hírek 1937. május 18, 22. kiadás.

Villani Frigyes báró, olasz követ levele az olasz királyi pár budapesti látogatásával kapcsolatban. MNL OL K 62. 11. doboz 24/pol.-1937.

Villani Frigyes báró, olasz követ levele Kánya Kálmán külügyminiszterhez az olasz királyi pár budapesti látogatásával kapcsolatban, MNL OL K 62. 11. doboz 37/pol.-1937.

Monelli, Paolo: „*Dizionario Biografico*.” URL.: [http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-monelli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-monelli_(Dizionario-Biografico)/) (let.: 2020. 09. 26.)

T. Bruder Katalin, Mráv Zsolt, Veres Kálmán: Az elrejtett quadripus. A polgári ezüstlelet újraértelmezése. *Műtárgyvédelem*, 2002, pp 49–65.

Nagy 2007=Nagy Mihály: Lapidárium. A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti kiállításának vezetője: Római kőtár. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2007.

Nagy 2018=Nagy Emese: Az esztergomi királyi palota. Az 1934–1969 között végzett régészeti ásatások eredményei. Budapest – Esztergom, Magyar Nemzeti Múzeum Esztergomi Vármúzeuma, Budapest, 2018.

Nemzeti Újság, 19. évf. 1937, 114. szám.

Ormos 1987=Ormos Mária: Nácizmus-fasizmus. Budapest, Magvető, 1987.

OSZK. Fol. Hung. 3532.: A Széchényi-Országos Magyar Könyvtár Főrendű Vendégeinek.

Pesti Hírlap, 59. évf. 1937, 112. szám.

Pesti Hírlap, 59. évf. 1937, 113. szám.

Pesti Hírlap, 59. évf. 1937, 115. szám.

PL Cat. 41. 1500. sz. 1937. május 15. Az Olasz király bpesti látogatásakor pesti szünet.

Radnóti 2008=Radnóti Klára: Brandenburgi Katalin virginálja. In *Múzeumvafé*, 2. évf. 2008, 2. szám. p 41.

Réti 1998=Réti György: Budapest – Róma Berlin árnyékában. Magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok 1932–1940. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 1998.

Savòia, Eugenio di nell'Enciclopedia Treccani.

Tóth, Zambra, 1932=A Garibaldi Emlékkiállítás leíró katalógusa. Catalogo della mostra Garibaldina di Budapest, Budapest, Franklin, 1932.

URL.: <https://www.treccani.it/enciclopedia/eugenio-di-savoia>. lt.: 2020. 09. 26.

Simić 2017= Simić, Bojan: La visita del conte Ciano in Jugoslavia nel Gennaio 1939. In: *Un mestiere paziente: gli allievi pisani per Daniele Menozzi*. Szerk.: *Mariuzzo, Andrea; Mazzini, Elena; Mores, Francesco; Pavan, Ilaria*. Pisa, ETS, 2017.

Új Lap, 36. évf. 1937, 113. szám.

Új Nemzedék, 19. évf. 1937, 114. szám.

Vasárnapi Ujság, 1897, 44. évf. 39. szám, pp 629–644.

LAJOS SÓTI
*THE VISITATION OF VICTOR EMANUEL III IN THE
HUNGARIAN NATIONAL MUSEUM*

ABSTRACT

The period between 1936 autumn and 1937 was very important for the Hungarian diplomacy, because in this time between Hungary and its most important allies' (Austria and Italy) leaders visited each other. First Miklós Horthy traveled to Rome later to Vienna. In May 1937 first Wilhelm Miklas, Chancellor of Austria later Victor Emanuel III., king of Italy visited Budapest and they both visited the Hungarian National Museum.

The program of the Italian king was very colorful, in the first day Victor Emanuel wreathed the Heroes' Monument in the Heroes Square, in the afternoon he visited the tombs of the Italian soldiers who died in the first world war in the cemetery in Rákoskeresztúr. In the following day the Italian king watched two military parades in the Városliget and in the Körönd, in the afternoon they went to Gödöllő to take part in a hawk hunting. In the third day the Italian king went to Aquincum to visit the excavation and the amphitheatre, later he visited the Hungarian National Museum. In the last day they went to Esztergom, where Jusztinián Serédi primate greeted the guests. In Esztergom Victor Emanuel visited the basilica, the treasury primate and the excavation. After the return to Budapest, the royal couple saluted the Italian colony of the capital city of Hungary. In the afternoon they went to a stake, finally at the end of the day the royal family returned to Rome.

Before May of 1937 many scientists, politicians, celebrities visited the Hungarian National Museum, and also some political leaders went to this institute, the last one was Wilhelm II German Kaiser with Francis Joseph I before circa 40 years.

In this time the museum was an important place of the relationship of the Hungarian and Italian nations, we can find the proofs of this relation in the garden of the museum, there are two busts (Alessandro Monti, Giuseppe Garibaldi) and a column from the Roman Forum.

In the stairs of the museum Bálint Hóman cultural minister and István Zichy, the director general of the Hungarian National Museum saluted the Italian king. During the visitation Victor Emanuel III. First they viewed the ancient Roman stones in the rotunda, after that they went to the National Széchényi Library, after they went to the first floor in the archaeological exhibition, and finally they went to the historical mostra. It was interesting, that the exhibitions of the museum were reconstructed in this year. During the visitation the archaeologists and historians guided the Italian king. In the visitation Victor Emanuel III gave the collection of Italian medals in 1936, and the books of the *Corpus Nummorum Italicorum*.

After the visitation the Italian king was very happy and satisfied, and declared approvingly of the museum.

soti.lajos@mnm.hu

